Väkivaltaan juuttuneen autismin kirjon lapsen ja nuoren hoito

EFCAP 21.11.2014
erikoislääkäri Maria Sumia
Tays EVA-yksikkö

Aggressiivisuutta esiintyy 25-68%:lla autismin kirjon henkilöistä

Oikeuspsykiatrisessa potilasaineistossa autismin kirjon häiriöitä yhteistön verrattuna 4-8-kertaisesti

Väkivaltaan juuttuminen

reaktiivinen > proaktiivinen

Väkivaltainen teko, vakava väkivallan uhka

Provokaatio

De-eskalaatiotekniikkoja, rauhallisena pysyminen, selkeä puhetyyli
Ajan antaminen
Pyytäen tilan antaminen, jos mahdollista
Kiinnipidon välttäminen
Selkeät vaihtoehdot, kuinka seuraavaksi edetään

Oman provokaatioherkkyyden välttäminen, vastakkainasettelusta pidättäytyminen
"Miten voin auttaa ettenpäin (tai ei)?"

Ympäristön järjestäytyvän vähentäminen

Rauhoittuminen omassa huoneessa tai rauhoittumistilassa henkilön kanssa lyhyen aikaa (yksi tilinä), jonka voivat hyötyä vaijoamishetkistä, turvaa nostelevaksi, paineperäistä, mieltäkiitos, paperin kilpaamiseksi.

Tarkoitus ilmaisumuotoja toimenpiteet

Pysyvien reaktion ca.minuutissa tilanteen lyhyt läpikäynti kotiläheisä ja seuraavia yhdessä oikeuksi konsisi:

A: Mitä tapahtui?
B: Mitä teit?
C: Mitä sillä seikkaa?

Sopivan ajan kuluttua (seuraavana päivänä) tapahtuneen läpikäynti **ketjuanalyysin** keinoin

Tässä usein käy ilmi erilaiset käsitykset tapahtumista ja seuraauksista, tapahtumaan liittyneistä tunteista

Pohdittava seuraavia kasvatuksellisessa mielessä jotain?
- Kotiväkivalta, yhteiset sopimukset nuoren kanssa, vallankäytön välttäminen
- Miten nuori ymmärtää seuraamuksen?
- Kasvissuoiko käyttäytymisen muutokseen?

Onko valmiutta srkeeksipyytämiseen?

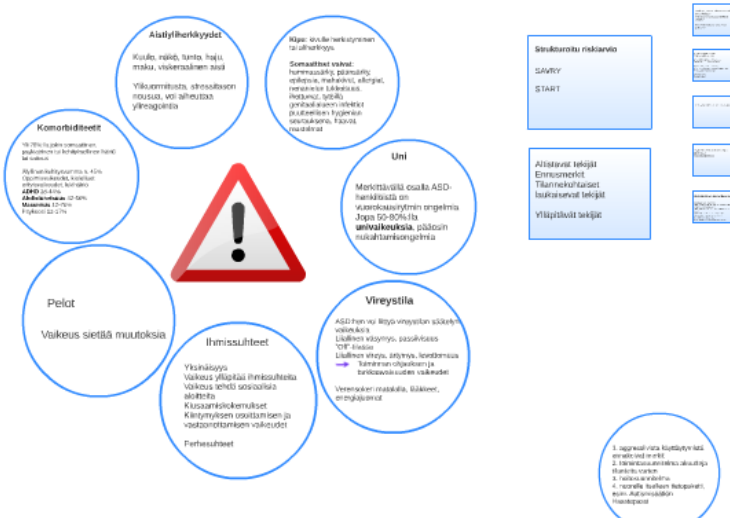

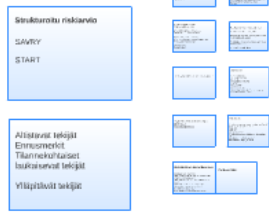

1. aggressiivisuus käyttäytymistä, ennakkoluulo ei enää
2. Interventiona ennakkoon, aikaa ehtiä
3. Tarkkaa ennakkoon
4. nopeilla tuotteen tietopaineen, esim. Autismiviidakon maastopassi

Väkivaltaan juuttuneen autismin kirjon lapsen ja nuoren hoito

EFCAP 21.11.2014
erikoislääkäri Maria Sumia
Tays EVA-yksikkö

Aggressiivisuutta esiintyy 25-68%:lla autismin kirjon henkilöistä

Oikeuspsykiatrisessa potilasaineistossa autismin kirjon häiriöitä väestöön verrattuna 4-8-kertaisesti

Raivokohtaukset, vihaisuus
Tahallinen tavaroiden tai esineiden tuhoaminen
Itsetuhoisuus
Uhkailu
Kiusaaminen
Toisen satuttaminen puremalla, raapimalla, potkimalla, tönimällä, lyömällä, jne.
Sylkeminen
Toista päin esineellä heittäminen tai heittämisellä uhkaaminen tai esineellä lyöminen
Toisen vaatteista tai hiuksista repiminen
Seksuaalinen väkivalta

Haastava käytös voi olla muutakin
Kenen mielestä haastavaa?
Onko haittaa itselle tai toisille?
Vaikuttaako toimintakykyä heikentävästi?
Ennakoiko väkivaltaa?
Helpottaako oloa?
"Leikkimistä"

Haastava käytös voi olla muutakin
Kenen mielestä haastavaa?
Onko haittaa itselle tai toisille?
Vaikuttaako toimintakykyä heikentävästi?
Ennakoiko väkivaltaa?
Helpottaako oloa?
”Leikkimistä”

Väkivaltaan juuttuminen

rkimys toimia
vasti samalla tavalla

rostunut huomion
ntaminen stressaavaan

1. Pyrkimys toimia toistuvasti samalla tavalla

2. Korostunut huomion tarkentaminen stressaavaan ärsykkeeseen ja vaikeus siirtää huomio pois siitä

3. Juuttuminen negatiiviseen tunnetilaan

Eri
jot
vä
jou

Vä

n

n

Erityismielenkiinnon kohteet, jotka liittyvät kuolemaan tai väkivaltaan (aseet, myrkyt, joukkotuho, natsismi)

Väkivaltamyönteiset asenteet, väkivallan oikeutus

Ihmisviha

reaktiivinen > proaktiivinen

Puolustusreaktio todelliseen tai koettuun hyökkäyksen uhkaan tai provokaatioon ilman ajatusta henkilökohtaisesta hyödystä

Heikko tunnesäätely
Turhautuminen
Vihan tunteet
Vihamieliset virhetulkinnat ja väärinymmärrykset

Tavoitteellista toimintaa oman hyödyn tavoittelemiseksi ilman provokaatiota

Liittyy vihan tunteita
Voi olla välineellistä

Puolustusreaktio todelliseen tai koettuun hyökkäyksen uhkaan tai provokaatioon ilman ajatusta henkilökohtaisesta hyödystä

Heikko tunnesäätely
Turhautuminen
Vihan tunteet
Vihamieliset virhetulkinnat ja väärinymmärrykset

Tavoitteellista toimintaa oman hyödyn tavoittelemiseksi ilman provokaatiota

Liittyy vihan tunteita
Voi olla välineellistä

Empatia

Kyky tunnistaa ja ymmärtää toisen tunteita ja reagoida niihin asianmukaisesti, myötätuntoisesti ja prososiaalisesti

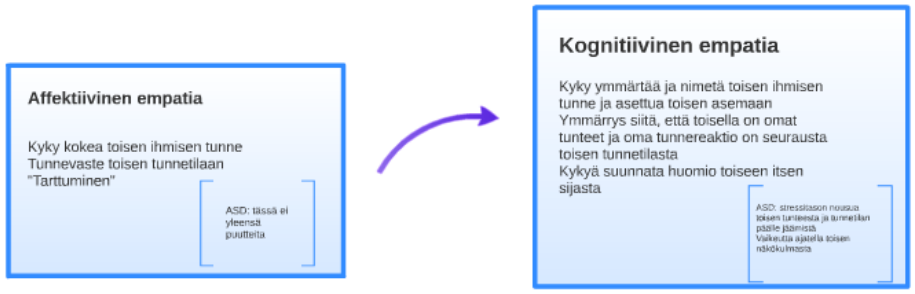

Affektiivinen empatia

Kyky kokea toisen ihmisen tunne
Tunnevaste toisen tunnetilaan
"Tarttuminen"

ASD: tässä ei yleensä puutteita

ASD: tässä ei yleensä puutteita

Kognitiivinen empatia

Kyky ymmärtää ja nimetä toisen ihmisen tunne ja asettua toisen asemaan
Ymmärrys siitä, että toisella on omat tunteet ja oma tunnereaktio on seurausta toisen tunnetilasta
Kykyä suunnata huomio toiseen itsen sijasta

ASD: stressitason nousua toisen tunteesta ja tunnetilan päälle jäämistä
Vaikeutta ajatella toisen näkökulmasta

ASD: stressitason nousua toisen tunteesta ja tunnetilan päälle jäämistä
Vaikeutta ajatella toisen näkökulmasta

Mielen malli

Autismin ydinoireita on mielen mallin puute: vaikeus ymmärtää toisen ajatuksia, tunteita, aikeita ja tekoja, mutta myös vaikeus tunnistaa ja kuvata omia tunnetiloja

Tunnesäätely

Autismin kirjon henkilöillä esiintyy tunnesäätelyn heikkoutta

Toisen tunnetila aiheuttaa enemmän stressiä, vihaa ja aggressiivisuutta

Korostuu etenkin latautuneessa tilanteessa

Vaikeutta rauhoittaa itseään

To

eitä

Kognitiiviset kyvyt

Aggressiivisuutta esiintyy enemmän, jos älykkyysosamäärä on alhainen

Jopa 45%:lla älyllistä kehitysvammaisuutta, monilla rikkonaisuutta kognitiivisessa kykyprofiilissa

Vuorovaikutusta heikentämässä

Konkreettisuus
Prosessoinnin hitaus
Joustamattomuus
Vaikeudet lukea sosiaalisia vihjeitä
Kyvyttömyys sosiaalisessa ongelmanratkaisussa
Virhetulkinnat toisten ”pahoista aikeista”
Kokemus epäoikeudenmukaisuudesta

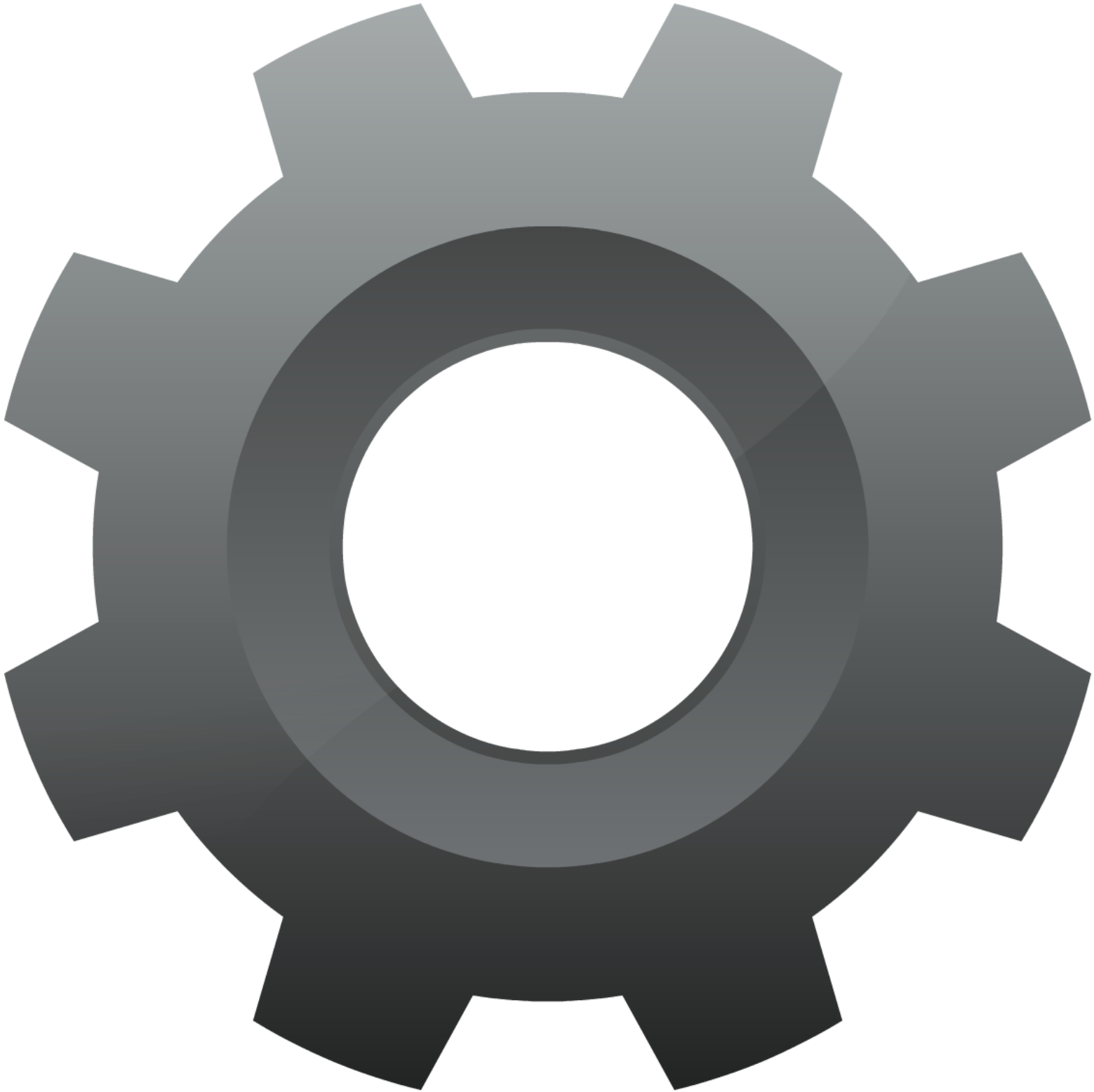

ään

Toiminnanohjaus

Oman toiminnanohjaustaidot puutteellisia

Kuormittuneessa, tunnelatautuneessa vuorovaikutustilanteessa toiminnanohjaus pettää

Väkivaltainen teko, vakava väkivallan uhka

De-eskalaatiotekniikat, rauhallisena pysyminen, selkeä puhetyyli
Ajan antaminen
Fyysisen tilan antaminen, jos mahdollista
kiinnipidon välttäminen
Selkeät vaihtoehdot, kuinka seuraavaksi edetään

Oman provosoitumisen välttäminen, vastakkainasettelusta pidättäytyminen
”Miten voin auttaa eteenpäin tästä?”

Ympäristön ärsyketulvan vähentäminen

Provokaatio

Hankala asia tarkastella
Onko aikuisen tavassa olla vuorovaikutuksessa autismin kirjolla olevan lapsen tai nuoren kanssa jotain provosoivaa, jota voisi muuttaa? Negatiivinen, arvosteleva tyyli
Entä ympäristössä?
Autismin kirjon henkilön egosentrisyys, koettu epäoikeudenmukaisuus altistaa provosoitumiselle
"Umpikujaan" ajaminen/ajautuminen
Muistikuvat menneestä voivat aktivoitua

Rauhoittuminen omassa huoneessa tai rauhoittumistilassa hoitajan kanssa lyhyen aikaa (yksilöllistä), jotkut voivat hyötyä vapaaehtoisesta turvamattohoidosta, painopeitosta, musiikista, paperin silppuamisesta

Tahdosta riippumattomat toimenpiteet

Fyysisen reaktion rauhoituttua tilanteen lyhyt läpikäynti kirjallisesti ja suullisesti yhdessä aikuisen kanssa:

A: Mitä tapahtui?
B: Mitä teit?
C: Mitä siitä seurasi?

Sopivan ajan kuluttua (seuraavana päivänä) tapahtuneen läpikäynti **ketjuanalyysin** keinoin

Tässä usein käy ilmi erilaiset käsitykset tapahtumista ja seurauksista, tapahtumaan liittyneistä tunteista

Pohdittava seuraako kasvatuksellisessa mielessä jotain?

- Kohtuullisuus, yhteiset sopimukset nuoren kanssa, vallankäytön välttäminen.
- Miten nuori ymmärtää asiayhteyden?
- Kannustaako käyttäytymisen muutokseen?

Onko valmiutta anteeksipyytämiseen?

Komorbiditeetit

Yli 70%:lla jokin somaattinen, psykiatrinen tai kehityksellinen häiriö tai sairaus

Älyllinen kehitysvamma n. 45%
Oppimisvaikeudet, kielelliset erityisvaikeudet, lukihäiriö
ADHD 28-44%
Ahdistuneisuus 42-56%
Masennus 12-70%
Psykoosi 12-17%

Aistiyliherkkyydet

Kuulo, näkö, tunto, haju, maku, viskeraalinen aisti

Ylikuormitusta, stressitason nousua, voi aiheuttaa ylireagointia

etit

en,

Kipu: kivulle herkistyminen tai aliherkkyys

Somaattiset vaivat: hammassärky, päänsärky, epilepsia, mahakivut, allergiat, nenänielun tukkoisuus, ihottumat, tytöillä genitaalialueen infektiot puutteellisen hygienian seurauksena, haavat, mustelmat

Uni

Merkittävällä osalla ASD-henkilöistä on vuorokausirytmin ongelmia
Jopa 50-80%:lla **univaikeuksia**, pääosin nukahtamisongelmia

Vireystila

ASD:hen voi liittyä vireystilan säätelyn vaikeuksia
Liiallinen väsymys, passiivisuus ”Off”-tilassa
Liiallinen vireys, ärtymys, levottomuus

→ Toiminnan ohjauksen ja tarkkaavaisuuden vaikeudet

Verensokeri matalalla, lääkkeet, energiajuomat

uutoksia

Ihmissuhteet

Yksinäisyys
Vaikeus ylläpitää ihmissuhteita
Vaikeus tehdä sosiaalisia aloitteita
Kiusaamiskokemukset
Kiintymyksen osoittamisen ja vastaanottamisen vaikeudet

Perhesuhteet

ASD
vaik
Liia
”Off
Liia

Ver
ene

Pelot

Vaikeus sietää muutoksia

Yksin
Vaike
Vaike
aloitte

Strukturoitu riskiarvio

SAVRY

START

Altistavat tekijät
Ennusmerkit
Tilannekohtaiset
laukaisevat tekijät

Ylläpitävät tekijät

Kognitiivinen käyttäytymisterapia
ART
Sosiaalisten taitojen harjoitteluryhmät
Lapsilla ABA
Strukturoitu opetus
Kuvien tai symbolien käyttö
Käyttäytymisanalyysi

Konkreettinen sanoittaminen: mikä on väkivaltaa?
Mitä siitä voi aiheutua itselle ja toiselle?

"Kun toimit tällä tavalla, toiset pelkäävät"

Lyhyen aikavälin tavoitteet
Pitkän aikavälin tavoitteet

Mikä tulisi muuttua ja millä tavalla
Vahvistaminen, sammuttaminen

Motivaation aste muutokseen
Mihin muutokseen on motivoitunut ja miksi
Mikä auttaa motivoitumaan

Välitön palkkio
Rahaketalous

Onko jotain, mitä voi "katsoa sormien läpi?

Psykoedukaatio autismin kirjon piirteistä ja komorbiditeeteistä

Vahvuuksien kartoittaminen

Itsetunnon vahvistaminen
Onko jotain, missä on hyvä (verrattuna omiin taitoihin vs. ikätovereiden)?
Onko erityismielenkiinnon kohteista hyötyä tässä?
Tuoko virkistystä, iloa (vai stressiä)?
Voiko vahvuuksien varaan rakentaa kuntoutuksen elementtejä?
Kognitiivisen profiilin vahvemmat alueet

Kommunikaatiokeinojen kartoitus ja harjoittelu

Sosiaalisten taitojen harjoittelu: aikuisen kanssa, ryhmässä, perheen kanssa, koulussa, ikätovereiden kanssa, harrastuksissa

Tunnesäätelyn harjoittelu
Kehon fyysisten reaktioiden tunnistaminen ja rauhoittumiskeinojen harjoittelu
Pakotie

Mielekäs tekeminen -> koulu, jokin muu

Toistuvuus, ennakoitavuus, struktuuri

Päivärytmi konkreettisella tavalla, visuaalisesti
Viikko-ohjelma visuaalisesti

Harjoitteluportaat esim. tavoitteena jokin tietty muutos käytöksessä

Kirjalliset hoitosopimukset

Arjen taidot

Itsestä huolehtiminen
Vaatehuolto, kodinhoito
Ruuanlaitto
Painonhallinta, karkkipäivä
Liikunta
Levon merkitys
Asioiden hoito
Lomakkeiden täyttö
Asiointi puhelimessa, sähköpostilla, internetissä
Mille altistaa itseään tv:stä ym.

Lääkehoito

Ei vaikuta autismin ydinoireisiin, mutta voi vähentää levottomuutta ja aggressiivisuutta
Risperidoni
Aripipratsoli
Tasaavat lääkkeet?
Rinnakkaissairauksien lääkehoito, nukahtamisen tuki
Kriisitilanteen lääkitysvaihtoehdot
Bentsodiatsepiineja syytä välttää!

Perheen tuki

1. aggressiivista käyttäytymistä ennakoivat merkit
2. toimintasuunnitelma akuutteja tilanteita varten
3. hoitosuunnitelma
4. nuorelle itselleen tietopaketti, esim. Autismisäätiön Haastepassi